

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Katso, muu lausuntopalaute

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Katso, muu lausuntopalaute

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Katso, muu lausuntopalaute

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Katso, muu lausuntopalaute

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Katso, muu lausuntopalaute

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Katso, muu lausuntopalaute

Muu lausuntopalaute:

EAPN-Fin lausunto toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Diaarinumero: VN/34692/2024

Yleistä

Suomen köyhyyden vastainen verkosto EAPN-Fin on syvästi huolissaan perustoimeentulotuen heikennyksistä lakiesityksessä ehdotetulla tavalla. Viimesijaisen toimeentulon taso on jo nyt liian

alhainen. Suomi onkin saanut useita kertoja moitteita Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitealta perusturvan ja toimeentulotuen riittämättömästä tasosta viimeksi 15.2.2023. Nyt ehdotus merkitsee perusturvan tason heikentymistä. Ehdotetut leikkaukset ja sanktiot tulevat entisestään heikentämään pienituloisten, heikossa työmarkkina-asemassa olevien, osatyökykyisten ja köyhyydessä elävien ihmisten tilannetta. Lapsiperheiden toimeentulo on vaarassa ja köyhyys syvenyy entisestään.

EAPN-Fin pitää hälyttävinä SOSTE ry:n laskelmia, joiden mukaan toimeentulotuen kokonaisuudistus uhkaa lisätä pienituloisten määrää Suomessa merkittävästi. SOSTE ry on laskenut toimeentulotukea koskevan esityksen köyhyysvaikutukset huomioimalla laskelmassa perusosaan kohdistuvat leikkaukset ja 150 euron suojaosan poistamisen. Näiden kahden muutoksen seurauksena pienituloisten määrä kasvaisi 28 400 henkilöllä, joista 8500 on lapsia. Lisäksi köyhyydessä jo elävien ihmisten köyhyys syvenisi. (Lähde: <https://www.soste.fi/hallituksen-toimeentulotukea-koskeva-esitys-on-huolestuttava/>)

Hallitusohjelman mukaan toimeentulotuen uudistuksella tavoitellaan julkistalouden säästöjä. Esityksessä ehdotetaan, että toimeentulotuen perusosan tasoa leikattaisiin 18 vuotta täyttäneiden yksin asuvien henkilöiden sekä vanhempansa luona asuvien 18 vuotta täyttäneiden osalta kolme prosenttia, muiden 18 vuotta täyttäneiden henkilöiden osalta noin kaksi prosenttia. Toimeentulotuen 150 euron ansiotulovähennys poistettaisiin 18 vuotta täyttäneiden henkilöiden osalta. Lisäksi heidän osaltaan poistettaisiin myös muiden vähäisiksi katsottavien tulojen ja avustusten etuoikeus. Muina perusmenoina huomioitavat terveydenhuoltomenot rajattaisiin välttämättömiin terveydenhuoltomenoihin.

EAPN-Fin kysyy, ovatko perustoimeentulotuen kiristykset ja leikkaukset oikea kohde julkistalouden säästöille. Esitetty julkistalouden säästö kohdistuisi jo ennestään heikossa asemassa oleviin ihmisiin. Vaikutusarvioita tilanteesta ei ole esitetty. Miten ihmisarvoisen elämän edellytykset toteutuvat kansalaisilla, joilla ei ole tasavertaisia edellytyksiä parantaa elämäntilannettaan ja toimeentuloaan?

Tilastot ennustavat köyhyyden kasvua

EAPN-Fin katsoo, että nykyhallituksen tekemä lakiesitys on isossa ristiriidassa Suomen tekemien kansainvälisten sitoumuksien suhteen köyhyyden vähentämiseksi. Miten Suomessa toteutuu Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilaria koskeva tavoite, jossa Suomi on sitoutunut vähentämään köyhyys- ja syrjäytymisriskissä olevien määrää 100 000 vuoteen 2030 mennessä. Heistä kolmasosan tulisi olla lapsia. Suunnitellut kiristykset perustoimeentulotukeen eivät tue tätä tavoitetta.

Tilastokeskuksen mukaan 930 000 henkilöä eli 16,9 % kotitalousväestöstä oli vuonna 2023 köyhyys- tai syrjäytymisriskissä. Riskissä olevien henkilöiden määrä kasvoi edellisvuodesta. Erityisesti kasvoi köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien lasten osuus. Myös koetut toimeentulovaikeudet yleistyivät.

Eniten kasvoi vakavassa aineellisessa ja sosiaalisessa puutteessa olevien määrä 50 000 henkilöllä. Myös vajaatyöllisten määrä kasvoi 26 000 ja pienituloisten määrä 25 000 henkilöllä.

Toimeentulovaikeuksia kokevien henkilöiden osuus kasvoi kolmatta vuotta peräkkäin. Palvelujärjestelmä ei ole pysynyt tässä kehityksessä mukana. Huono-osaisuus ja mm. ruoka-avun tarve on kasvanut.

Vuodesta 2024 eteenpäin on tehty lisäkiristyksiä sosiaaliturvaan, jotka kohdistuvat edelleen samoihin jo heikossa asemassa oleviin ihmisryhmiin. Työttömyys ja varsinkin pitkäaikaistyöttömyys on kasvanut. Ruoka-avun tarve on kasvanut merkittävästi ja viimesijaisin tuki on siirtynyt diakoniatuimelle. Kun bussilippuihin ei ole varaa, miten hakea apua ruoka-avusta. Ihmiset joutuvat tekemään päätöksiä niukuudesta ruuasta, lääkkeitä ja muista välttämättömyyksistä. Ruokaa tulisi kuitenkin saada joka päivä.

Asumistuen leikkaus on lisännyt huolta, kun sopivan hintaisia asuntoja ei ole markkinoilla. Muutosta tulee kustannuksia, joihin ei ole varaa. Asunnottomuuden riski kasvaa. Niukassa varallisuudessa elävillä ihmisillä voimavarat ovat vähissä. Muutto omasta tutusta ympäristöstä on henkisesti ja fyysisesti raskasta. Terveys- ja muut ongelmat kasvavat.

EAPN-Fin katsoo, että lakiesityksessä:

- Perusosan ja 150 euron suojaosan leikkaaminen heikentää toimeentulotuen saajien elintasoja ja vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellytykset.
- Työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautumisen velvoite koskisi kaikkia työkykyisiä. Haasteet työkyvyttömyiden ja osa-aikatyötä tekevien kohdalla tulevat korostumaan. Työllistymisen todellisia esteitä ovat usein terveysongelmat, ikä syrjintä, ja työmarkkinoiden ongelmat, ei tuensaajien passiivisuus. Esitystä tulee selkeyttää.
- Velvoite hakea ensisijaisia etuuksia ensin on kannatettava koko toimeentulotukijärjestelmän selkeyttämiseksi, mutta huolta aiheuttaa hakuprosessin monimutkaisuus ja sen vaikutukset haavoittuvassa asemassa oleviin. Kaikilla ei ole riittäviä digitaitoja eikä laitteita hakemusten tekemiseksi.
- Yksilölliset elämäntilanteet kuten sairaudet, vammat, hoivavastuut ja mielenterveyden sekä neurokirjon haasteet tulee selkeästi huomioida etuuskäsittelyssä ja tarjota heille riittävät palvelut ja tuki. Digipalvelut eivät sovellu kaikille.
- Sanktiointijärjestelmästä tulee luopua. Sanktiot, kuten perusosan alentaminen on rangaistuksenomainen ja siten vaikutukset ovat kielteisiä etenkin heikoimmassa asemassa oleville.
- Riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin on panostettava. Tutkimuksissa nousee selkeästi esiin palveluohjauksen ja sosiaalipalveluiden riittämättömyys. Etuutta haettaessa on aina selvitettävä myös asiakkaan tosiallinen palvelutarve.
- Sanktiointi vaikuttaa myös lasten oikeuksiin. On huolehdittava, että lapsilla on riittävä oikeus hyvinvointiin. Mitä enemmän lapsuudessa on köyhyyskokemuksia, se kumuloituu läpi elämän. Köyhyyttä kokevat perheet tarvitsevat tukea myös kesäaikaan, jolloin ei ole kouluruokailuja eikä muuta koulun tarjoamaa tukea.

EAPN-Fin katsoo, että lakikokonaisuus on harkittava uudelleen ja tarkasteltava perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta. Lakiesitys tulee lisäämään köyhyyttä, syrjäytymistä, asunnottomuutta ja yhteiskunnallista epävarmuutta.

Suomen köyhyyden vastaisen verkoston EAPN-Finin puolesta

Eija Kilgast, EAPN-Fin sihteeri

Leena Valkonen, viestinnästä vastaava EAPN-Fin hallituksen jäsen

Kilgast Eija
Suomen köyhyyden vastainen verkosto EAPN-Fin